

50 lat działalności Podyplomowego Studium Muzeologicznego Uniwersytetu Jagiellońskiego

50 years of Postgraduate Museum Studies at the Jagiellonian University

Abstract

The year 2024 marks the fiftieth anniversary of the inauguration of the first academic year (1973/1974) of the Postgraduate Museum Studies at the Jagiellonian University (Podyplomowe Studium Muzeologiczne UJ). This milestone offers an opportunity to reflect on its founding principles, key figures – including its founders, directors, and lecturers – and the evolution of its curriculum over the past half of the century. More than two thousand museum professionals from Poland and beyond have graduated from PMS JU; contributing significantly to the field. Its alumni have played a crucial role in shaping the history of Polish museology and driving its dynamic development in the 21st century.

Keywords: Postgraduate Museum Studies at the JU, history, curriculum, museology, museum studies, museologist, education, formation, inspiration, practice

Wstęp

W roku akademickim 1973/1974 na Uniwersytecie Jagiellońskim zainaugurowano zajęcia dla słuchaczy pierwszego rocznika Podyplomowego Studium Muzeologicznego (PSM) Uniwersytetu Jagiellońskiego. Było to pierwsze tego typu studium w kraju na poziomie ponadmagisterskim i jedno z nielicznych w Europie (Żygulski 1982: 8–9). Jego oferta programu dydaktycznego skierowana była głów-

nie do środowiska polskich muzealników¹. Przypadający zatem w roku akademickim 2023/2024 jubileusz 50-lecia PSM UJ stał się okazją do przypomnienia jego idei, założycieli, kierowników, wykładowców, a także zmieniających się w okresie półwiecza programów dydaktycznych.

PSM w latach 1973/1974–1989/1990

Inicjatorem powołania Podyplomowego Studium Muzeologicznego na Uniwersytecie Jagiellońskim był prof. Mieczysław Gładysz – etnolog, muzeolog, kierownik Katedry Etnografii Słowian (1960–1973) i dziekan Wydziału Filozoficzno-Historycznego (1968–1972) (Bujak, Dobrowolska 1981: 11–25). Jako były dyrektor Muzeum w Gliwicach (1945–1951) oraz Muzeum Górnośląskiego w Bytomiu (1952–1960) profesor doskonale orientował się w realiach polskiego muzealnictwa (Spiss 2002: 120–126). Dostrzegał potrzebę podnoszenia kwalifikacji merytorycznych pracowników muzeów, zwłaszcza w mniejszych regionalnych placówkach, gdzie często brakowało bibliotek z fachową literaturą przedmiotu – zarówno krajową, jak i zagraniczną – pozwalającą śledzić na bieżąco rozwój danej dyscypliny naukowej oraz teorii muzealnictwa². Kiedy zatem w 1968 roku zostaje dziekanem Wydziału Filozoficzno-Historycznego UJ, niezwłocznie podejmuje działania

---

¹ Pierwsze wykłady z zakresu muzealnictwa na Uniwersytecie Jagiellońskim prowadzone były już w roku akademickim 1920/1921 przez Feliksa Koperę. Ten wybitny historyk sztuki i długoletni dyrektor (lata 1901–1950 z przerwą w okresie wojennym) Muzeum Narodowego w Krakowie uważał, że wiedza muzeologiczna jest niezbędnym uzupełnieniem znajomości sztuki w codziennej praktyce muzealnej. Wspominając swoje pierwsze zajęcia z muzeologii, Kopera pisał: „[...] pokazałem im dotychczasową pracę, inwentarze, sposób inwentaryzacji, rozdałem wpływający materiał do inwentaryzowania tak, że wspólnie zastanawialiśmy się nad oznaczeniem, scharakteryzowaniem zabytku oraz opisem jego stanu. Uczniowie dostali do rąk w ten sposób różnorodne zabytki, dzieła dawnego i nowego malarstwa, rzeźby średniowiecznej, którą szczególnie trudno było oznaczyć, i przemysłu artystycznego, jak: wyrobów złotniczych, pasów, mebli, porcelany polskiej i obcej, numizmatyki itd. Ta praca uczniów moich, to zetknięcie się z oryginałami, pociągało ich, frekwencja się nie zmniejszała i nie brakło nigdy materiału do ćwiczeń. Tak samo poddano ekspertyzie szereg zagadkowych obrazów i ustalono z całą pewnością, że uznawane za autentyczne i do zbadania muzeum oddane dzieła sztuki okazały się falsyfikatami” (Błońska 2012: 230–231).

² Prof. Mieczysław Gładysz był uczniem prof. Kazimierza Moszyńskiego – światowej sławy etnologa, badacza Słowiańszczyzny, ale też autora książki – instruktarzu tworzenia muzeów etnograficznych lub działów etnograficznych w muzeach regionalnych. Opracowanie to zatytułowane: *Etnografia w muzeach regionalnych* (Warszawa 1928) stało się nie tylko podstawą tworzenia większości muzeów regionalnych w kraju, ale również w wielu innych europejskich państwach (Świąch 2022: 96–97). Moszyński uważał też, że muzea staną się w niedalekiej przyszłości głównymi miejscami edukacji z zakresu etnografii dla szerokich kręgów społecznych (Moszyński 1925: 11–16). Z tym poglądem identyfikował się również prof. Gładysz, który po objęciu kierownictwa Katedry Etnografii Słowian UJ w programie magisterskich studiów etnograficznych wprowadził rozbudowane kursy muzealnictwa, aby placówki etnograficzne miały zapewnioną profesjonalną kadrę pracowników merytorycznych (Trebunia-Staszal 2023: 179–194).

zmierzające do powołania PSM. Utworzenie wówczas podyplomowych studiów było skomplikowanym procesem, wymagającym nie tylko wielu uzgodnień w macierzystej uczelni, ale również pozwolenia wydanego przez Ministerstwo Oświaty i Szkolnictwa Wyższego, bowiem wszystkie koszty takiego przedsięwzięcia były pokrywane z ministerialnej dotacji. Determinacja profesora sprawiła, że po blisko czterech latach starań, licznych wyjaśnień, prezentacji gotowego programu dydaktycznego i wykazania potrzeby takiej formy dokształcania merytorycznej kadry polskiego muzealnictwa uzyskano odpowiednie certyfikaty i – jak już wspomniano – w roku akademickim 1973/74 zainaugurowano zajęcia dla pierwszego rocznika słuchaczy PSM.

Pierwszym kierownikiem Studium został prof. Marek Gedl – archeolog, znawca epoki brązu i wczesnej epoki żelaza (Chochorowski 2019: 342-345). Prowadził PSM w latach 1973/1974-1984/1985³. W tym też okresie Studium było afiliowane przy Instytucie Archeologii.

Program dydaktyczny PSM opracował prof. Mieczysław Gładysz przy udziale prof. Jerzego Banacha, dra Jana Bujaka i prof. Marka Gedla. Zakładał on następujące cele dydaktyczne:

1. Przełamanie rutyny muzealników opartej na wiedzy studiów magisterskich.
2. Prezentacja nowych formuł działania w światowym muzealnictwie.
3. Inspirowanie nowych kierunków działań w zakresie:
  - a) kolekcjonowania,
  - b) pracy badawczo-naukowej,
  - c) kreacji wystawienniczej,
  - d) pracy edukacyjnej.

Program dydaktyczny (160 godz.) składał się z trzech obszarów tematycznych.

Blok I

Zajęcia wspólne. Problematyka: historia muzealnictwa, struktury organizacyjne muzealnictwa w kraju, archiwistyka muzealna, praktyka kolekcjonowania, istota obiektu muzealnego, zasady profilaktyki konserwatorskiej i konserwacja, organizacja pracy naukowej w muzeum, wystawiennictwo, praca oświatowa, prawne aspekty ochrony dóbr kultury.

---

³ Prof. M. Gedl tak wspomina swoje powołanie na kierownika PSM: „W tym czasie prof. Gładysz, ówczesny dziekan Wydziału, wystąpił z projektem powołania na UJ podyplomowego studium muzeologicznego, które miało obejmować 4 specjalności: archeologię, etnologię, historię i historię sztuki. Odbywały się specjalne posiedzenia dyskusyjne nad tym studium i jego programem. Brałem w nich udział i na ogół byłem zdania, że studium nie ma sensu. Powstanie studium zostało zatwierdzone, a rektor Karaś mianował mnie jego kierownikiem. Jak się okazało, zostałem kierownikiem, dlatego że jako jedyny wypowiadałem się przeciw tej instytucji (tak mnie poinformował rektor Karaś). [...] Studium to nieźle funkcjonowało i zyskało sobie duże uznanie wśród wielu muzealników” (Gedl 2007: 21).

Blok II

Zajęcia w sekcjach: archeologicznej, etnograficznej, historycznej oraz historii sztuki. Problematyka: nowe prądy metodologiczne i teoretyczne w powyższych dyscyplinach naukowych.

Blok III

Wizyty studyjne w krakowskich muzeach: Muzeum Archeologicznym, Muzeum Etnograficznym, Muzeum Narodowym oraz Zamku Królewskim na Wawelu.

Rekrutację na PSM przeprowadzono na podstawie skierowań otrzymanych przez pracowników merytorycznych od swoich macierzystych placówek, do których dołączano również list motywacyjny oraz dorobek naukowy i muzealny osoby aplikującej. Przyjmowano maksymalnie 35 osób. Studia były bezpłatne [sic!]. Warunkiem uzyskania dyplomu ukończenia PSM było uczestnictwo w zajęciach oraz uzyskanie pozytywnej oceny z ustnego egzaminu końcowego, obejmującego problematykę I i II bloku zajęć. Do zespołu prowadzącego zajęcia zaproszono wybitnych wykładowców, którzy w większości pracę naukową w ośrodkach akademickich i naukowych łączyli z praktyką muzealną. I tak w tym miejscu przywołajmy:

Profesorów: Jerzego Banacha, Marka Gedla, Mieczysława Gładysza, Antoniego Jodłowskiego, Lecha Kalinowskiego, Jadwigę Klimaszewską, Józefa Mitkowskiego, Zbigniewa Perzanowskiego, Annę Różycką-Bryzek, Jerzego Świecimskiego, Zdzisława Żygulskiego jun.

Doktorów: Zbigniewa Białego, Jana Bujaka, Tadeusza Chruścickiego, Andrzeja Fischingera, Stanisława Kowalskiego, Hannę Nieciówną, Karinę Niedzielską, Ewę Nosek, Andrzeja Płochockiego, Annę Spiss.

Już w pierwszych latach działalność PSM spotkała się z dużym uznaniem w środowisku polskich muzealników, o czym świadczyły coroczne pełne komplety słuchaczy – pracowników muzeów całego kraju. W pierwszych dziesięciu latach działalności PSM ukończyło około 340 osób⁴, mimo iż pojawiły się podobne oferty podyplomowych studiów na Uniwersytecie im. Mikołaja Kopernika w Toruniu oraz Uniwersytecie Warszawskim.

W roku akademickim 1985/1986 kierownictwo PSM objęła prof. Anna Różycka-Bryzek – historyczka sztuki, znawczyni sztuki bizantyńskiej (Smorąg-Różycka 2006: 5–22). Studium zmieniło też afiliację i włączone zostało w strukturę organizacyjną Instytutu Historii Sztuki. Ponadto dokonano zmian w jego programie dydaktycznym, kładąc główny nacisk na zagadnienia muzealnictwa i wystawienictwa z zakresu historii sztuki. Korekta ta zawężyła krąg osób zainteresowanych Studium. Wprawdzie do roku akademickiego 1989/1990 udawało się jeszcze zgromadzić niezbędną do przeprowadzenia kursu liczbę słuchaczy – 15 osób, jednak

---

⁴ Dokładną liczbę osób, które uzyskały dyplom ukończenia Studium w omawianym okresie jego funkcjonowania, trudno precyzyjnie ustalić, ponieważ kilkunastu uczestników nie zaliczyło końcowego egzaminu w ustalonym terminie.

w kolejnym roku zgłoszenia nie osiągnęły wyznaczonego minimum. W zaistniałej sytuacji nie podjęto pracy nad nowym programem Studium, który odpowiadałby na potrzeby całego środowiska muzealników zaangażowanych w intensywną dyskusję i działania na rzecz reformy krajowego muzealnictwa oraz określenia roli muzeów w nowej formacji ustrojowej. W związku z czym podjęto najgorszą z możliwych decyzji – zawieszenie działalności PSM.

PSM w latach 2000/2001–2023/2024

Z inicjatywą reaktywowania Podyplomowego Studium Muzeologicznego UJ wystąpił na początku 1999 roku prof. Czesław Robotycki – etnolog, antropolog kultury, dyrektor Instytutu Etnologii i Antropologii Kulturowej UJ (Święch 2014: 246-248). Profesor przekonał też ówczesnego dziekana Wydziału Historycznego – prof. Piotra Kaczanowskiego, aby prace nad wznowieniem działalności PSM oraz opracowaniem nowego atrakcyjnego programu dydaktycznego powierzyć doświadczonemu muzealnikowi, zaangażowanemu w procesy przekształcania krajowego muzealnictwa oraz posiadającemu doświadczenie w akademickiej pracy dydaktycznej. W przeprowadzonym konkursie wybrano dra Jana Święcha – etnologa, kuratora Muzeum Etnograficznego w Toruniu, absolwenta etnografii UJ (Libera 2022: 13-16). Nowo powołany kierownik PSM został zatrudniony na stanowisku adiunkta w Instytucie Etnologii i Antropologii Kulturowej⁵, dlatego też Studium afiliowano przy jego macierzystej jednostce.

Punktem wyjścia do opracowania nowego programu dydaktycznego PSM było rozpoznanie struktury wykształcenia wyższego pracowników działalności podstawowej w polskich muzeach oraz aktualnych problemów i kierunków rozwoju tych placówek kultury po reformie samorządowej w kraju (Cemka 2000: 24-36). I tak ustalono, że:

- a) w strukturze wykształcenia wyższego pracowników merytorycznych polskich muzeów przełamany został „monopol” czterech kierunków: archeologii, etnologii, historii i historii sztuki. Ponad 50% z nich stanowili już wówczas muzealnicy legitymizujący się dyplomami magisterskimi w zakresie antropologii fizycznej, astronomii, bibliotekoznawstwa, biologii, chemii, ekonomii, filmoznawstwa, różnych odmian filologii, fizyki, folklorystyki, geografii, geologii, informatyki, konserwacji zabytków, kulturoznawstwa, matematyki, marketingu, muzykologii, ochrony dziedzictwa kulturowego, pedagogiki, prawa, socjologii, sztuki, teatrologii, zabytkoznawstwa, zarządzania, zoologii, a także nauk: medycznych, technicznych, weteryna-

---

⁵ Dyrektor IEiAK prof. Cz. Robotycki zlecił ponadto J. Święchowi przygotowanie programu zajęć z muzealnictwa dla studentów stacjonarnych studiów z zakresu etnologii i antropologii kulturowej, które przestały być prowadzone w 1991 roku, po przedwczesnej śmierci dra hab. Jana Bujaka. Zajęcia wznowiono w roku akademickim 2001/2002 (Trebnia-Staszal 2023: 187-189).

- ryjnych, oraz absolwenci wyższych szkół oficerskich: policji, pożarnictwa, wojskowości i seminariów duchownych;
- b) większość pracowników merytorycznych muzeów w trakcie studiów wyższych nie odbyła nawet minimalnego 30-godzinnego kursu z zakresu muzealnictwa;
  - c) jednym z istotnych wymogów klasyfikacyjnych do uzyskania stanowiska służbowego kustosa i starszego kustosa było ukończenie podyplomowych studiów muzeologicznych⁶.

Powyższe ustalenia sprawiły, że w nowym programie dydaktycznym zrezygnowano z zajęć w sekcjach: archeologicznej, etnograficznej, historycznej i historii sztuki. W programowych zajęciach studium mieli uczestniczyć wszyscy jego słuchacze. Uznano bowiem, że zawód muzealnika jest wypadkową bagażu wiedzy specjalistycznej i muzeologicznej oraz praktyki rzemiosła muzealnego. W sytuacjach szczególnych zaproponowano specjalistyczne konsultacje ze wskazanym wykładowcą. Studium, jego program, atmosfera, po zajęciowe dyskusje miały odgrywać rolę formacji zawodowej muzealnika.

Cele dydaktyczne reaktywowanego PSM określono następująco:

1. Formacja zawodowa – istota zawodu muzealnika.
  2. Uzyskanie wiedzy ogólnej na poziomie ponadmagisterskim z zakresu historii muzealnictwa oraz jego współczesności.
  3. Uzyskanie wiedzy na poziomie ponadmagisterskim z zakresu teorii muzealnictwa.
  4. Inspiracje. Konfrontowanie różnych praktyk muzealnych w wybranych placówkach o różnych statusach organizacyjnych i tematycznych.
  5. Uzyskanie wiedzy z zakresu muzeum w sieci: misji, strategii, struktur, urzędów, umocowań prawnych i środków masowego przekazu.
  6. Uzyskanie wiedzy z zakresu marketingu w muzeum.
  7. Uzyskanie wiedzy z zakresu profilaktyki zdrowotnej w praktyce muzealnej.
- Opracowany nowy program dydaktyczny PSM (180 godz.) składał się z trzech obszarów tematycznych:

Blok I

Obejmował następujące zagadnienia:

- a) historię muzealnictwa z uwzględnieniem współczesnych centrów muzealnictwa światowego, najnowszych rozwiązań w architekturze tych placówek i sposobów budowania ekspozycji oraz społecznej roli muzeów we współczesnym świecie;
- b) teorię muzealnictwa ze szczególnym uwzględnieniem problematyki organizacji pracy naukowej w muzeum, antropologicznej koncepcji przedmiotu muze-

---

⁶ Rozporządzenie MKiSz z dnia 9 marca 1999 r. w sprawie wymagań kwalifikacyjnych i trybu stwierdzania kwalifikacji uprawniających do zajmowania stanowisk w niektórych instytucjach kultury, dla których organizatorem jest administracja rządowa lub jednostki samorządu terytorialnego.

alnego, budowania kolekcji i polityki kolekcjonowania, tworzenia kolekcji współczesności, ewidencjonowania zbiorów i ich zarządzania, organizacji pracowni konserwatorskich i zasad profilaktyki konserwatorskiej, kreacji obiektu muzealnego, budowania scenariusza wystawy muzealnej, zasad poprawnej ekspozycji, marketingu zdarzeń muzealnych, wielokierunkowej działalności edukacyjnej, semiotyki atrakcji turystycznej, metod kierowania projektami zdarzeń muzealnych oraz kuratorskiego sposobu realizacji ekspozycji;

c) prawnych aspektów działalności muzeów;

d) stowarzyszeń muzealnych w kraju i za granicą oraz kodeksu etyki ICOM-u.

Blok II

Obejmował wizyty studyjne – ich problemowe prezentacje w wybranych placówkach muzealnych. Przy wyborze muzeów kierowano się kilkoma kryteriami, m.in. organizacyjną podległością, statusem, strukturą organizacyjną, specjalizacją tematyczną, zasięgiem przestrzennym działania placówek oraz ich typem⁷. W programie znalazły się następujące placówki: Zamek Królewski na Wawelu, Muzeum Narodowe w Krakowie, Muzeum Archeologiczne w Krakowie, Muzeum Etnograficzne w Krakowie, Muzeum Techniki Miejskiej w Krakowie, Muzeum Krakowa, Muzeum Uniwersytetu Jagiellońskiego, Muzeum Sztuki i Techniki Japońskiej, Ośrodek Dokumentacji Sztuki Tadeusza Kantora Cricoteka, Centrum Edukacji Przyrodniczej Uniwersytetu Jagiellońskiego, Muzeum Żup Krakowskich w Wieliczce, Muzeum Zamkowe w Pszczynie, Muzeum Okręgowe w Nowym Sączu oraz jego oddział – Sądecki Park Etnograficzny, Muzeum Tatrzańskie w Zakopanem, Muzeum Ojcowskiego Parku Narodowego w Ojcowie.

Blok III

Znalazły się w nim wykłady z zakresu współczesnej humanistyki, m.in. antropologii kulturowej, archeologii, historii, historii sztuki. Prowadzący zajęcia mieli wskazywać sposoby przekładania dyskursu naukowego na praktykę muzealną. 10 godzin zajęć pozostawiono na promocyjne spotkania z przedstawicielami różnego rodzaju firm produkujących sprzęty wystawiennicze, magazynowe, multimedialne, opracowujących programy komputerowe do prowadzenia ewidencji zbiorów i ich zarządzaniem oraz zespołami projektującymi elektroniczną oprawę wystaw. Założono też, że program będzie ulegał ciągłym korektom w zależności od dynamiki zmian następujących w polskim muzealnictwie oraz oceny przydatności po-

---

⁷ A zatem w ofercie znalazły się muzea podległe – finansowane przez MKiDN, samorządy wojewódzkie i miejskie, szkoły wyższe, inne ministerstwa, muzea o statusie placówki narodowej, okręgowej i regionalnej, muzea wielooddziałowe i mieszczące się w jednym budynku, muzea specjalistyczne, np.: archeologiczne, historyczne, etnograficzne, sztuki, techniki, muzea rezydencjonalne, przyrodnicze, biograficzne, muzea o zasięgu działania ogólnopolskim, regionalnym i miejskim oraz muzea pawilonowe – galeryjne i na wolnym powietrzu. Chodziło o to, aby słuchacze mogli zapoznać się ze specyfiką finansowania i funkcjonowania wszystkich kategorii placówek muzealnych w kraju (Święch 2004: 49).

szczególnych zajęć pod kątem praktyki muzealnej, wystawianej przez słuchaczy studium w formie dobrowolnych, anonimowych ankiet⁸.

Całość zajęć zaplanowano w 10 comiesięcznych, trzydniowych zjazdach (piątek, sobota, niedziela), począwszy od października, a w lipcu kończąc. Warunkiem ukończenia studium był czynny udział w zajęciach i przedłożona, pozytywnie oceniona pisemna praca dyplomowa na uzgodniony temat z zakresu muzealnictwa.

O przyjęciu na PSM decydowała kolejność złożenia podania, z załączonym formularzem osobowym oraz dokumentem potwierdzającym ukończenie studiów wyższych na poziomie magisterskim. Zgodnie z nowymi ministerialnymi zarządzeniami wszystkie podyplomowe studia stały się odpłatną formą kształcenia w szkolnictwie wyższym. Ustalono zatem wysokość czesnego, która byłaby akceptowalna przez muzealników, biorąc pod uwagę, że część osób spoza Krakowa będzie musiała dodatkowo ponieść koszty dojazdów i noclegów⁹.

Aby powiadomić środowisko polskich muzealników o reaktywowaniu PSM na Uniwersytecie Jagiellońskim, na początku 2000 r. rozesłano pocztą konwencjonalną przygotowaną ofertę programową do ponad 500 placówek¹⁰. Zainteresowanie studium przeszło wszelkie oczekiwania. Zgłosiło się ponad 80 osób z muzeów w całym kraju, zatem przekroczono maksymalny limit przyjęć – 70 uczestników¹¹.

---

⁸ Ankiety oddawało ponad 90% słuchaczy Studium. Oceniane były wszystkie wykłady i zajęcia muzealne. Złe oceny zajęć w dwóch kolejnych latach skutkowały rezygnacją z ich prowadzenia. W rubryce „Uwagi do programu” słuchacze wpisywali nowe propozycje zajęć, dopełniające program. I tak został on wzbogacony m.in. o tematy dostępności muzeów dla osób niepełnosprawnych, mediatyzacji muzealnictwa, wolontariatu w muzeum, współpracy muzeum z urzędami państwowymi, samorządowymi, stowarzyszeniami, profilaktyki zdrowotnej w praktyce muzealnej czy terapeutycznych walorów ekspozycji muzealnych.

⁹ Zarządzenie MNiSzW z dnia 27 grudnia 1985 r. w sprawie prowadzenia studiów podyplomowych, §10, p. 1. „Kształcenie na studiach podyplomowych jest odpłatne, za wyjątkiem studiów podyplomowych kształcących nauczycieli” oraz p. 3. „Opłaty za studia podyplomowe powinny pokrywać koszty bezpośrednie związane z organizacją i prowadzeniem studiów, zwiększone o narzut z tytułu kosztów pośrednich”. Dlatego władze Wydziału Historycznego UJ przed nowym kierownictwem PSM postawiły zadanie: w pierwszym roku akademickim 2000/2001 suma wydatków nie może przekroczyć sumy wpływów z czesnego. W kolejnych latach Studium musi już przynosić zyski. Zatem w pracach nad jego planem finansowym przeprowadzono sondażowe rozpoznanie, jaka wysokość czesnego nie stanie się „zaporą” dla „nierozpieszczanego” płacowo środowiska muzealników. Ustalono, że jest to suma ok. 2 tys. Zaproponowano więc, że czesne na poziomie 1,8 tys. zł. Aby Studium zamknęło roczny budżet bez długu, potrzebne było 54 tys. zł (pobory kierownika, honoraria dla wykładowców, opłata wynajmu sal wykładowych, opłata autobusów dowożących słuchaczy na zajęcia poza Krakowem, zakup niezbędnych materiałów biurowych i druków, opłaty pocztowe). Wystarczyło zatem, aby udział potwierdziło 30 osób.

¹⁰ W tym okresie większość placówek muzealnych nie miała jeszcze łączności internetowej.

¹¹ W takiej sytuacji osobom, które nie zakwalifikowały się do Studium w danym roku akademickim, proponowano przyjęcie w następnym roku i gwarancję, że czesne nie ulegnie zwiększeniu w przypadku jego podwyżki. Taka propozycja wymagała negocjacji z kwestorem UJ, bowiem Stu-

W kolejnych latach studium zawsze odnotowywało więcej zgłoszeń od maksymalnej liczby przyjęć, która obowiązywała od 2015 roku¹².

Do prowadzenia wykładów zaproszono wybitnych pracowników nauki oraz muzealnictwa, przede wszystkim z krakowskiego ośrodka, ale również z Warszawy, Kielc, Rzeszowa, Pszczyny, Nowego Sącza czy Zakopanego. Przywołajmy w tym miejscu:

1. Profesorów: Janusza Barańskiego, Katarzynę Barańską, Andrzeja Betleja, Marcina Biborskiego, Monikę Golonkę-Czajkowską, Jacka Górskiego, Antoniego Jodłowskiego, Roberta Kotowskiego, Piotra Krasnego, Piotra Majewskiego, Andrzeja Matlaka, Zbigniewa Pianowskiego, Dariusza Piwowarczyka, Czesława Robotyckiego, Mieczysława Rokosza, Andrzeja Szczerskiego, Jerzego Świecimskiego, Jana Święcha, Marcina Szewczyka, Zdzisława Żygulskiego jun., Stanisława Waltośa, Tomasza Węclawowicza, Annę Wieczorkiewicz, Ewę Wykę.

2. Doktorów: Antoniego Bartosza, Żanetę Gwardzińską, Janusza Firleta, Rafała Garlacza, Małgorzatę Kaczanowską, Macieja Kluzę, Krzysztofa Kołodzieja, Jana Kruczka, Alicję Kuberkę, Żanetę Kubic, Grażynę Lichończak-Nurek, Pawła Litwińskiego, Katarzynę Maniak, Dominikę Sarkowicz, Annę Spiss, Sybillę Stanisławską-Kloc, Joannę Ślągę.

3. Kustoszy: Monikę Bielak, Annę Chachulską, Dorotę Dec, Bognę Dziechciaruk-Maj, Czesławę Bełz, Jana Godłowskiego, Zofię Gołubiew, Jerzego Holca, Joannę Hołdę, Marka Jańczyka, Barbarę Kalfas, Magdalenę Kroh, Macieja Klussa, Michała Murzyna, Andrzeja Rataja, Monikę Siadak-Werdę Wojciecha Śliwińskiego, Roberta Ślusarka, Iwonę Święch, Bożenę Urbańską, Janusza Wałka, Monikę Wiejaczkę, Marię Brylak-Załuską¹³.

Wspomniano już, że program PSM w każdym kolejnym roku był korygowany. Wymuszały to dynamiczne przekształcenia polskiego muzealnictwa, zmiany przypisów czy zgłoszone tematy przez jego słuchaczy. Najgłębsza korekta nastąpiła po 5 latach jego działalności w roku akademickim 2005/2006, kiedy to program zwiększono do 200 godz. i pojawił się kolejny obszar tematyczny:

---

dium musiało prowadzić dwie ścieżki zaksięgowania czesnego. Jednak nasze starania spotykały się ze zrozumieniem i zakończyły się pomyślnie.

¹² Sukces frekwencyjny mimo niewysokiego czesnego przekładał się na sukces finansowy PSM. Aktywa przeznaczano na zakup wyposażenia sal wykładowych - mebli i sprzętu multimedialnego. Umożliwiły one również prowadzenie racjonalnej polityki zatrudnienia w IEiAK - wybitnie zdolnych absolwentów można było natychmiast zatrudnić w oczekiwaniu na zakończenie długiego procesu uzyskania niezbędnego etatu.

¹³ W zestawie ujęto osoby prowadzące zajęcia na PSM przez co najmniej trzy kolejne lata. Dlatego nie wymieniono wszystkich kustoszy przedstawiających problemowe prezentacje muzeów wymienionych w bloku II, ponieważ do zajęć oddelegowywano osoby - autorów aktualnych zdażeń muzealnych. W takiej sytuacji rotacja wykładowców była spora.

Blok IV

Objął zajęcia z następującej problematyki:

- a) dostępności muzeów dla osób niepełnosprawnych,
- b) prawa autorskiego,
- c) mediatyzacji muzealnictwa,
- d) wolontariatu w muzeum,
- e) współpracy muzeum z urzędami państwowymi, samorządowymi, stowarzyszeniami,
- f) profilaktyki zdrowotnej w praktyce muzealnej,
- g) prawnych aspektów ochrony danych osobowych w muzeach.

Ponadto przeniesiono z bloku I zajęć do bloku IV problematykę:

- a) marketingu zdarzeń muzealnych,
- b) prawnych aspektów działalności muzeów.

Do bloku I natomiast dołączono tematykę:

- a) „muzeoterapii” - terapeutycznych walorów ekspozycji muzealnych.

Reaktywowanym w 2000 r. PSM kierowali kolejno: w latach 2000/2001–2011/2012 prof. Jan Świąch; w 2012/2013–2013/2014 – prof. Czesław Robotycki; w latach 2014/2015–2023/2024 prof. Stanisława Trebunia-Staszela. Sekretariat Studium prowadziła mgr Anna Popławska.

Statystyka PSM

W latach 1973/1974–2023/2024 PSM ukończyły 2033 osoby. 1911 (94%) osób to muzealnicy głównie z Polski, ale też z Anglii, Austrii, Białorusi, Czech, Francji, Litwy, Niemiec, Rosji, Słowacji i Ukrainy (32 osoby)¹⁴. 211 (blisko 10%) absolwentek i absolwentów studium objęło stanowisko dyrektorów placówek muzealnych. 137 (ok. 7%) osób podejmujących studia na PSM posiadało pierwszy stopień naukowy. 1260 prac dyplomowych zostało opublikowanych w formie artykułów, przewodników, katalogów lub książek. W ramach wspólnych przedsięwzięć absolwentów PSM zrealizowano 300 różnorodnych wydarzeń muzealnych¹⁵.

Wprawdzie nie prowadzono w tym zakresie badań, ale zaprezentowane powyżej dane statystyczne pozwalają na postawienie tezy, że PSM miało i nadal ma ogromny wpływ na kształtowanie się obrazu polskiego muzealnictwa, zwłaszcza w ostatnich dwóch dekadach. Wszystkim zatem wykładowcom należą się słowa najwyższego uznania, nie tylko za przekazaną wiedzę i tajniki muzealnego rzemiosła, ale też za przekonanie słuchaczy o niezwykłości i misyjności zawodu muzealnika oraz satysfakcji wynikającej ze wspólnej pracy i samokształcenia. Naj-

¹⁴ Zagraniczni słuchacze to w większości osoby pochodzenia polskiego, pracujące w różnych muzeach wymienionych państw.

¹⁵ Podane dane w „statystyce PSM” mogą zawierać niewielki margines błędu.

lepszym tego przykładem mogą być coroczne seminaria muzealne w Wielopolu Skrzyńskim, które organizują absolwenci PSM – pracownicy Kantorówki (Muzeum Tadeusza Kantora). Programy seminariów składały się z wykładów, paneli dyskusyjnych i warsztatów, na które zapraszano również mieszkańców Wielopola Skrzyńskiego. Odbyły się już cztery edycje seminariów: w latach 2021 i 2022 pod hasłem: *Historie nielokalne*, w 2023 roku: *Uzmysławianie muzeum*, w 2024 roku zaś hasłem przewodnim były *Muzealne pasje*. Część wstępną ostatniego seminarium poświęcono jubileuszowi 50-lecia Podyplomowego Studium Muzeologicznego Uniwersytetu Jagiellońskiego¹⁶.

Bibliografia

Błońska D.

2012 *Feliks Kopera (1871–1952). Menedżer kultury, naukowiec, dydaktyk*, „Rozprawy Muzeum Narodowego w Krakowie”, t. 5, s. 317–331.

Bujak J., Dobrowolska T.

1981 *Działalność naukowa i osiągnięcia prof. dr. Mieczysława Gładysza (1903–1984)*, „Etnografia Polska”, t. 25, z. 2, s. 11–25.

Cemka F.

2000 *Stan, struktura i finansowanie muzeów w Polsce po reformie samorządowej*, „Museumskunde”, t. 65, s. 24–36.

Chochorowski J.

2019 *Marek Gedl (30 VI 1934 – 26 IX 2014)* w: A.K. Banach, M. Stinia (red.), *Kronika Uniwersytetu Jagiellońskiego za rok akademicki 2013/2014*, Kraków.

Gedl M.

2007 *Urywki wspomnień z lat pięćdziesiątych i późniejszych XX wieku* w: J. Chochorowski (red.), *Studia nad epoką brązu i wczesną epoką żelaza w Europie: księga poświęcona prof. Markowi Gedlowi na pięćdziesięciolecie pracy w Uniwersytecie Jagiellońskim*, Kraków.

Libera Z.

2022 *Słowo o Janie Święchu* w: *Więcej niż muzeum. Szkice ofiarowane Profesorowi Janowi Święchowi*, Kraków, s. 13–16.

Moszyński K.

1925 *Regionalizm wobec etnografii*, „Ziemia”, s. 11–16.

1928 *Etnografia w muzeach regionalnych*, Warszawa.

Smorąg-Różycka M.

2006 *Profesor Różycka-Bryzek (1928–2005)*, „Modus. Prace z Historii Sztuki”, t. 7, s. 5–22.

Spiss A.

2002 *Mieczysław Gładysz (1903–1984). Etnograf, muzeolog, dyrektor muzeów w Gliwicach i Bytomiu, profesor Uniwersytetu Jagiellońskiego i PAN* w: E. Fryś-Pietraszkowa,

---

¹⁶ <https://kulturapodkarpacka.pl/wydarzenia>IV-seminarium-muzealne-w-wielopolu-skrzynskim> (dostęp: 30.08.2024).

A. Kowalska-Lewicka, A. Spiss (red.), *Etnografowie i ludoznawcy polscy. Sylwetki, szkice biograficzne*, t. 1, Kraków, s. 12-126.

Świąch J.

2004 *Podyplomowe Studium Muzeologiczne Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie*, „Opuscula Musealia”, z. 13, s. 47-51.

2014 *Profesor Czesław Robotycki (1944-2014)*, „Muzealnictwo”, t. 55, s. 246-248.

2022 *Nowatorskie koncepcje i realizacje polskiego muzealnictwa etnograficznego do 1945 roku w: Muzeum XXI wieku. W 100-lecie I zjazdu muzeów polskich w Poznaniu*, Poznań, s. 93-98.

Trebusia-Staszek S.

2023 *Between Museum Theory and Practice: Museological Education Illustrated by the Ethnology Curriculum at the Jagiellonian University*, „Zbiór Wiadomości do Antropologii Muzealnej”, nr 10, s. 179-194.

Żygułski Z.

1982 *Muzea na świecie. Wstęp do muzealnictwa*, Warszawa.